

Posudek na bakalářskou práci RNDr. P. Křížka

„Důkazy existence Boží v Descartových *Principech filosofie*“

Autor zvolil zajímavé a obtížné téma důkazů Boží existence v Descartových *Principech filosofie*. Práce má osm hlavních kapitol (plus úvod a závěr), ve kterých lze rozlišit tři hlavní části (I-III).

I. Když autor zasadil práci do obecného rámce (kap. 2) a uvedl klasifikaci různých typů argumentů ve prospěch Boží existence (kap. 3), věnuje pozornost celkovým rysům Descartovy filosofie (kap. 4 až 4.9), které jsou nezbytné pro náležité porozumění vlastnímu tématu práce. Autor proto v základních obrysech vykládá Descartův filosofický systém, jeho metodu a metodickou pochybnost, problematiku „Cogito“ jako řešení skeptického problému a zároveň první Descartův princip, deduktivní charakter Descartova systému, jeho koncepci idejí a substance. Autor správně zdůrazňuje (kap. 4.1) někdy opomíjenou návaznost Descartova myšlení na scholastickou myšlenkovou tradici. (Autor nejenom v této části, ale i v dalším průběhu práce prokazuje dobrou znalost scholastického ideového odkazu!)

II. Autor (kap. 5) nejprve krátce vysvětluje celkový význam důkazů Boží existence v Descartově systému (Bůh jako garant reality „vnějšího světa“, garant platnosti dříve poznáných pravd a garant poznatků o extramentálním světě) a shrnuje Descartovy tři základní způsoby argumentace ve prospěch Boží existence (kauzální kosmologický argument, argument z uchovávání v bytí a ontologický argument). Poté se autor (kap. 6 až 6.4) věnuje Descartovu ontologickému argumentu. Výklad tohoto důkazu je podle našeho soudu těžištěm práce, a to nejenom z hlediska rozsahu (str. 22-38), ale také z hlediska kritického rozboru textu, množství zpracované sekundární literatury, uvedení a kritického posouzení různých námitek proti Descartově argumentaci.

Autor uvádí Descartův ontologický důkaz z *Principů filosofie* do souvislosti s jeho protějškem v *Meditacích*, protože zkoumání argumentu v tomto širším kontextu umožňuje doplnit některé zamlčené premisy, lépe objasnit užité pojmy a v neposlední řadě zohlednit námítky, které proti důkazu podali Descartovi současníci. Dále autor upozorňuje (kap. 6.1) na odlišnost Descartova a Anselmova ontologického důkazu: Descartes prý nevychází z pojmu Boha (definice), nýbrž z vrozené ideje, která je „dána“ (*datur*); argument se navíc opírá o Descartovu nauku o vrozených idejích a jeho kritérium pravdivosti (jasné a rozlišené poznání). Proto podle autora není Descartův ontologický „argument“ vlastně formálním

důkazem, ale intuitivně o sobě zřejmým poznatkem. (Z historického hlediska je v této souvislosti problematické autorovo tvrzení (str. 25), že díky Tomášově zdrcující kritice Anselma byl „ontologický argument na několik století mrtvý“. Jak je známo, Jan Duns Scotus (zemřel 1308) se nedlouho po Tomášově smrti pokusil podat v přímé návaznosti na Anselma „vylepšenou“ verzi o ontologického důkazu.)

Zajímavý je rozbor vztahu esence a existence (kap. 6.3), ve kterém autor ukazuje, jakým způsobem Descartova nauka o pomyslném vztahu mezi uvedenými entitami souvisí jednak s jeho teorií atributů, jednak s rozlišením nutné a kontingentní existence. Descartes hájí pomyslný rozdíl nejenom mezi reálnou substancí a její esencí (atributem), ale také mezi dvěma atributy jedné a téže substance. Protože pak existenci chápe jako „atribut“, liší se esence a existence každé reálné substance pouze pomyslně. V dalším kroku autor vysvětluje Descartovo rozlišení nutné a kontingentní existence, které je pro ontologický důkaz klíčové. Boží esence je pomyslně odlišná od Boží nutné existence, zatímco esence konečné substance je pomyslně odlišná od své nahodilé existence. Proto lze ontologický argument použít pouze pro důkaz existence Boží a nikoli existence nějaké konečné substance. (Opět není z historické perspektivy přesné autorovo tvrzení (str. 32), podle kterého Descartes „překonává“ scholastické zastánce „racionálních“ distinkcí, protože prý rozšiřuje pomyslné distinkce ze stvořené substance na Boha. Podle většiny Descartových scholastických předchůdců i současníků je mezi námi rozlišenými Božími atributy pomyslný rozdíl se základem ve věci. Descartes scholastickou teorii distinkcí spíše recipoval a upravil pro potřeby vlastního systému.)

V poslední kapitole této druhé části (kap. 6.4) věnuje autor pozornost rozboru námitek a replik proti Descartovu důkazu. První námitka J. Catera (totožná s tou, která byla vnesena proti Anselmovu důkazu jeho řádovým spolubratrem Gaunilem) vychází z toho, že reálnou existenci lze z ideje (pojmu) nejdokonalejší bytosti vyvodit pouze tehdy, když ji zároveň předpokládáme. V odpovědi na tuto námitku autor správně uvádí Descartovo rozlišení možné a nutné existence, přičemž nutná existence je komponentou výhradně ideje Boha, ideje konečných věcí zahrnují pouze existenci možnou. Vposledku se pak Descartova odpověď zakládá na jasném a rozlišeném poznání ideje Boží, skrze které poznáváme v ideji Boha nutnou existenci jako její známku. Poté autor uvádí asi nejznámější námitku, kterou vnesl proti Descartovu důkazu patrně poprvé I. Kant a kterou se vši ostrostí formulovali G. Frege a B. Russell. Podle Russella není existence vlastnost individuí, nýbrž se jedná o vlastnost „druhého řádu“. Detailní rekonstrukci Descartovy odpovědi na tuto námitku autor z hlediska rozsahu práce, podle našeho soudu správně, pomíjí.

III. V této části práce se autor věnuje Descartovým kosmologickým argumentům (kap. 7 až 9). Autor nejprve krátce vykládá způsob Descartova vedení důkazu a poté se zaměřuje na vysvětlení pro argument klíčové distinkce mezi objektivní a formální realitou, jako i Descartovým rozlišením různých stupňů dokonalosti. (Descartes totiž na základě principu kauzality vyvozuje, že v účinné a celkové příčině nějaké ideje musí být přinejmenším tolik formální reality jako je objektivní reality v této ideji. Skrze tento princip pak Descartes vposledku odvozuje reálnou existenci nejdokonalejší nekonečné substance Boží.) V dalších dvou kapitolách (7.3 – 7.4) autor na základě uvedených distinkcí dokončuje výklad Descartova kosmologického argumentu. Překvapivě málo pozornosti pak autor (kap. 7.5) věnuje námitkám proti kosmologickému argumentu (1 str.). Za úvahu by z hlediska celkové struktury práce také stálo, zda by nebylo vhodnější námitky proti důkazu uvést až za kapitoly osm a devět, ve kterých autor nejprve uvádí doslovné znění argumentace z *Principu* a poté velmi přehledně a detailně rozebírá její strukturu.

Práce je napsána jasným a čtenářsky vstřícným způsobem, autor prokazuje celkovou obeznámenost se zvolenou problematikou a znalost užívané terminologie. Autor zpracoval a zohlednil relevantní sekundární literaturu, kterou v žádném případě nepoužívá samoúčelně. Za drobný nedostatek považuji to, že v seznamu literatury u některých titulů není uveden rok nebo místo vydání (např. [14], [20], [25]), „vadou na kráse“ jinak pěkné práce jsou také některé „překlepy“ (např. str. 16, 34, 36 aj.).

Na základě výše uvedeného hodnotím práci jako výbornou.

V Roudnici nad Labem, 13. 10. 2006

Mgr. D. Svoboda

